*Boro Merdović**
Miloš Stamenković

UDK: 343.25:343.1

AKTUELIZACIJA PITANJA PONOVNOG UVOĐENJA SMRTNE KAZNE U KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO

REZIME: U radu se govori o ponovnoj aktuelizaciji pitanja uvođenja smrtne kazne za najteže zločine. Dat je pregled i poređenje različitih društvenih sistema u kojima smrtna kazna i dalje postoji (SAD), onih u kojima je ukinuta (EU) do onih država gde se traži njeno ponovno uspostavljanje i uvođenje u krivično zakonodavstvo (Turska). Kroz istraživanje čiji će rezultati biti prezentovani pokušaćemo da objasnimo stav stručnjaka različitih profila u našoj zemlji po pitanju smrtne kazne i njenog generalno preventivnog značaja.

Ključne reči: *smrtna kazna, generalna prevencija, zakon*

Uvod

Večita debata naučne i stručne javnosti po pitanju smrtne kazne za učinioce najtežih krivičnih dela i danas ne jenjava. Argumentacija zašto treba nekom oduzeti život naspram druge da je život neprikosnovena kategorija i da niko ne treba da ima mač u rukama kojim će drugome oduzeti život, prožima se kroz svakodnevna dešavanja u društveno političkom životu.

Kroz istoriju smrtna kazna se javlja u najprimitivnijim oblicima društvene zajednice. Od nastanka ljudskog društva smatrana je kao jedna od najefikasnijih, najjeftinijih i najpouzdanijih načina za kažnjavanje prestupa. Načini izvršenja su takođe bili različiti i često monstruozni, a najčešće su izvršavane na javnim mestima kao što su trgovi gde se okupljao veliki broj građana koji su pratili izvršenje smrtne kazne. Na taj način država je htela da

* Mr, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, e-mail: boro.merdovic@gmail.com
** Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, e-mail: stameni.mup@gmail.com

pokaže ostalima kako nijedan zločin neće ostati nekažnjen čime je, bar prividno, generalno preventivno delovala na ostale građane. Većina država sveta je ukinula smrtnu kaznu kao krivičnu sankciju u svojim krivičnim zakonima. Sa druge strane, države koje proklamuju demokratiju i zaštitu ljudskih prava, ne samo na svojoj teritoriji već i svuda u svetu, iz svog krivičnog zakona nisu izbrisali smrtnu kaznu. To je prevashodno slučaj za SAD gde u 38 članica, smrtna kazna nije ukinuta i izvršava se na različite načine. Velike sile kao Kina, Indija, Iran i Japan takođe u svom kaznenim sistemu imaju smrtnu kaznu. Evropska unija je izričito protiv smrtne kazne i u svim državama članicama je ukinuta što je i uslov za pristupanje i članstvo. Belorusija je jedina država u Evropi koja u svom zakonodavstvu ima predviđenu smrtnu kaznu i izvršava je. Zbog toga je na udaru stalnih kritika od strane Evrope i drugih udruženja koje se bore protiv smrtne kazne. U Evropi i svetu je 10. oktobar proglašen kao Dan protiv smrtne kazne i svake godine se obeležava brojnim skupovima, kongresima, debatama i sl. Ujedinjene nacije su se takođe pomno bavile ovim pitanjem i do sada je održano nekoliko kongresa protiv smrtne kazne. Rezolucija Ujedinjenih nacija (UN) o ukidanju smrtne kazne je doneta 2007. godine. Brojne nevladine organizacije takođe učestvuju u različitim projektima i programima usmerenim na jačanje stavova i argumentacije protiv smrtne kazne svuda u svetu.

Rusija

Savremeno krivično zakonodavstvo Ruske Federacije predviđa smrtnu kaznu ali je Rusija potpisala moratorijum na njeno izvršenje te se ona ne izvršava od 1999. godine. Rusija se 1996. godine pridružila Savetu Evrope i potpisala Dopunski protokol Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, čime je preuzela obavezu ukidanja smrtne kazne u roku od tri godine i uvela moratorijum na izvršenje smrtne kazne pre toga. Ono što je specifično je da u Krivičnom zakonodavstvu Rusije postoji i predviđena je smrtna kazna kao krivična sankcija i ona se i dalje izriče od strane sudova ali se ne izvršava. Što je još važnije, krivični zakon Rusije iz 1996. godine predviđa mogućnost zamene smrtne kazne doživotnom kaznom zatvora ili kaznom zatvora u trajanju od 25 godina ako se odobri pomilovanje. Prema Ustavu Rusije (1993), jedino osoba koja može da odobri pomilovanje u takvim slučajevima je predsednik Rusije.[1] Rusija je zbog svega toga često na

[1] Semukhina, O. B., Galliher, J. F., (2009). Death penalty politics and symbolic law in Russia. *International Journal Of Law, Crime And Justice*, 37 (4), p. 142.

udaru kritike Evropske unije i drugih zapadnih zemalja koje traže da se smrtna kazna kao krivična sankcija izbriše iz krivičnog zakonodavstva Rusije. Međutim, do danas se to nije desilo iako naučna i stručna javnost takođe insistiraju na tome. Javno mnjenje Rusije, u većini istraživanja i anketa, u velikom broju podržava izricanje i izvršenje smrtne kazne za najteže zločine. Od poslednjih 720 izrečenih smrtih kazni, dekretom predsednika Rusije, 190 je zamenjeno kaznom zatvora od 25 godina, dok je ostalih 530 zamenjeno kaznom doživotnog zatvora. Održavanje smrtne kazne u Krivičnom zakoniku kao oblika kažnjavanja, posledica je činjenice da zakonodavac ne može ignorisati istorijsku tradiciju i savremenu rusku kriminalnu stvarnost i javno mnjenje. Javna netrpeljivost prema ovom pitanju dobija tako masovnu formu da više od 70% stanovništva ne samo da podržava zadržavanje smrtne kazne, već je i za njegovo širenje. Prema podacima iz istraživanja, samo 11% građana Rusije smatra da bi smrtnu kaznu trebalo ukinuti.

U Rusiji je broj zločina za koje se izricala smrtna kazna bio izuzetno veliki i obzirom na jedinstvenost ovog oblika kažnjavanja i uzimajući u obzir humanističku orijentaciju kaznene politike, smrtna kazna za toliko različitih vrsta zločina je bila neopravdana. Kroz literaturu se mogu sresti različita mišljenja od najradikalnijih koja su dozvoljavala smrtnu kaznu u miru samo za izdaju, špijunažu, sabotažu, terorizam, razbojništvo i smrtonosno ubistvo sa otežavajućim okolnostima, uključujući ubistvo tokom otmice aviona.[2] Druga krajnjost je bila da se smrtna kazna izricala za izuzetno veliki broj prestupa. U nekoliko navrata u 20. veku smrtna kazna je ukidana u Krivičnom zakonodavstvu Rusije ali je isto toliko puta i vraćana. U pojedinim periodima Krivično zakonodavstvo Rusije se ubrajalo u najsurovije prema broju krivičnih dela za koje se mogla izreći smrtna kazna. Zakonom je predviđeno da se smrtna kazna izvršava streljanjem na mestu koje nije određeno i treba da mu prisustvuje tužilac, predstavnik zatvora i lekar.

Sjedinjene Američke Države (SAD)

Sjedinjene Američke Države kao jedna od najdominantnijih država u svetu koja proklamuje ljudska prava i demokratiju, ne samo na svojoj teritoriji već u to ime vodi ratove širom sveta, u svom krivičnom zakonodavstvu nije ukinula smrtnu kaznu. U 38 od 50 američkih saveznih država postoji institucija smrtne kazne. Najčešće se izriče za krivična dela čija posledica je

[2] Korobeev, A. I. (2013). Death penalty as a criminal punishment in the system of crime counteraction in Russia. *Megatrend Review*, 10 (1), p.353.

smrt jedne ili više osoba. O smrtnoj kazni se u SAD vodi žestoka rasprava naučne i stručne javnosti gde su argument za i protiv njenog izricanja najčešće nepomirljivi**.** Vrhovni sud SAD zabranio je 1972. godine dosuđivanje smrtne kazne smatrajući je kao okrutnu i neuobičajeno strogu zbog načina na koji su je savezne države izvršavale. Međutim, 1976. godine, Vrhovni sud je odobrio pravo saveznim državama da donesu nove zakone kojima se ponovno dopušta izricanje smrtne kazne, što su mnoge i učinile, naročito na jugu zemlje gde je čak 80% izvršenih smrtnih kazni. Od svih država Teksas se izdvajao kao najsuroviji, jer je većina smrtnih kazni izrečenih i izvršenih upravo u ovoj saveznoj državi (36%). Kada govorimo o javnom mnjenju, prema nekim novijim istraživanjima, čak 70 % građana Amerike podržava smrtnu kaznu. Podrška smrtnoj kazni u SAD se vremenom menjala i 1966. godine je bila najniža i iznosila je 44%, da bi kasnije rasla i smanjivala se. U poslednjih nekoliko godina je između 60 i 70% što je izuzetno visok procenat. Iz tog razloga Evropska unija sve više preko nevladinih organizacija i finansirajući brojne projekte nastoji ojačati podršku i argumente za ukidanje smrtne kazne u SAD. Pored same smrtne kazne SAD se u poslednjih nekoliko godina opredelila za povećanje zatrvorskih kazni ne posvećujući puno pažnje alternativnim sankcijama. Prema službenim statistikama, od oko 1.300.000 zatvorenika početkom 1990-ih, SAD su „dogurale" do gotovo 2.240.000 zatvorenika i prosečne stope od 716 zatvorenika na 100.000 pripadnika populacije 2011.[3] Smrtna kazna se takođe može usvojiti tamo gde postoji izražen problem kriminala, stvarajući povećan osećaj straha, bespomoćnosti i nezadovoljstva samim društvom.[4]

Najčešći argumenti koji afirmišu smrtnu kaznu su da za pojedine zločine kao što su ubistva, jedina kazna može biti ona koja je proporcionalna, a to je, smrtna kazna. Smrtna kazna ima generalno preventivni značaj, koji se ogleda u zadovoljenju porodice žrtve, jedino smrtna kazna štiti društvo trajno od najopasnijih kriminalaca, religijski stavovi "oko za oko, zub za zub", osuda na zatvorsku kaznu ne sprečava izvršioca da nekog ponovo povredi ili liši života u zatvoru, doživotna zatvorska kazna je skupa za državu i slično, su argumenti koji se navode kao podrška izricanju i izvršenju smrtne kazne. Sa druge strane argument koji se protive smrtnoj kazni su brojni i neretko empirijskim istraživanjima potvrđeni. Sudski procesi koji se vode u SAD, a koji

[3] ICPS (International Centre for Prison Studies). 2017. World Prison Brief: United States of America, (2017. Jul 5) preuzeto sa: http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america.

[4] Zeisel, H. Gallup, M. (1989) 'Death Penalty Sentiment in the United States,' Journal of Quantitative Criminology, Volume 5, Issue 3, p.294.

predviđaju smrtnu kaznu su najskuplji u period do izricanja kazne. Troškovi su veći u toku samog procesa nego izdržavanje doživotne kazne zatvora. Ne postoje dokazi da smrtna kazna ima generalno preventivan značaj. Prema podacima FBI iz 2008. godine broj teških zločina u državama koje su ukinule smrtnu kaznu bio je na istom nivou ili manji nego u državama koje su zadržale smrtnu kaznu. Jedan od najčešće korišćenih argumenata protiv smrtne kazne je taj što je smrtna kazna ireverzibilna tj. ne daje mogućnost ispravke u slučaju greške. U SAD od 1973. godine, 173 osobe su dokazale svoju nevinost iako su pre toga bile osuđene na smrtnu kaznu. Rasna pristrasnost je takođe jedan od argumenata koji se u SAD često koristi, a koji je prema istraživanjima i potvrđen. Od svih osuđenih na smrtnu kaznu od 1977. godine, većina (77%) je osuđena u slučajevima gde su žrtve belci, iako Afro-amerikanci čine polovinu svih žrtava ubistava.[5] Jedan od argumenata koji se najčešće navodi a kojim SAD pritiskaju sve međunarodne institucije je zanemarivanje mentalnih bolesti kod izvršioca krivičnih dela. U SAD se i dalje smrtna kazna izriče prema osobama koje imaju i ozbiljne mentalne poremećaje. Takođe, SAD je jedna od retkih država sveta koja predviđa smrtnu kaznu i za maloletnike tj. osobe mlađe od 18 godina života. Insistiranje SAD-a da nastavi arhaičnu praksu izvršenja smrtne kazne nad maloletnicima predstavlja očigledno nepoštovanje normi međunarodnog prava i globalnog konsenzusa, što zauzvrat podriva čvrstu posvećenost Sjedinjenih Država da unaprede međunarodno priznata načela ljudskih prava širom sveta.[6] Rezultati istraživanja su pomogli da ospore mnoge od navedenih razloga smrtne kazne izlaganjem rasnih predrasuda, pogrešnim presudama, suđenjima i žalbenim troškovima i slabostima u argumentima zasnovanim na odvraćanju. Ovi empirijski uvidi, zajedno sa smenama u religioznom osećanju, doveli su do pada javne podrške smrtnoj kazni u Americi.[7]

[5] Amnesty International (2011), Death penalty facts (2017. Avgust 28.), Preuzeto sa: https://www.amnestyusa.org/files/pdfs/deathpenaltyfacts.pdf

[6] James, A., Cecil, J., (2003). Out of step: Juvenile death penalty in the United States. *International Journal Of Children's Rights*, 11 (3), p. 301.

[7] Koch, L. W., Galliher, J. F., & Wark, C., (2012). The Death of the American Death Penalty : States Still Leading the Way. Boston: Northeastern, p.213.

Turska

Turska je dugo vremena u svom krivičnom zakonodavstvu propisivala smrtnu kaznu najčešće za vojna krivična dela i krivična dela protiv države i državnih organa. Predviđena je bila i za određeni broj tzv. civilnih krivičnih dela (ubistvo, silovanje i sl.). Turska je u poslednjih 20 godina pod pritiskom međunarodne zajednice nastojala da se približi evropskim tekovinama zaštite i poštovanja ljudskih prava. U tom kontekstu 2002. godine je iz svog krivičnog zakonodavstva izbrisala smrtnu kaznu za civilna krivična dela, a 2004. godine i za vojna krivična dela. Turska je 1984. godine uvela moratorijum na izvršenje smrtne kazne, slično kao što je učinila Rusija, i smrtna kazna je zamenjena kaznom doživotnog zatvora. U Turskoj, kroz noviju istoriju, smrtna kazna se najčešće izricala i izvršavala u vreme vojnih udara i pučeva. Nakon takvih događaja smrtna kazna je uzimala maha i najčešće su bivali pogubljeni svrgnuti lideri, ministri i zvaničnici. Najnovija dešavanja u Turskoj i neuspeo pokušaj vojnog puča kojim je trebao sa vlasti da bude svrgnut sadašnji predsednik Redžep Tajip Erdogan (*Recep Tayyip Erdogan*), otvorilo je nova pitanja koja se tiču sve glasnijih najava da smrtnu kaznu treba uvesti ponovo u tursko zakonodavstvo. Evropska unija i njene članice su oštro protestvovale protiv takvih najava. Erdogan sve više nameće to pitanje navodeći niz argumenata koji najčešće idu u pravcu zaštite države i društva. Ono što Evropa vidi u svemu tome je želja Erdogana, koji gotovo da ima apsolutnu vlast, i njegove partije da se obračuna sa protivnicima i organizatorima puča. Ono što razlikuje sadašnju situaciju u Turskoj u odnosu na neke ranije u ovoj zemlji, a tiče se smrtne kazne, je to što su ranije vojna lica bila ta koja su uvodila smrtnu kaznu i izvršavala je kako bi zaveli red i sačuvali državno uređenje. Sada je situacija drugačija, jer je u poslednjih godinu dana uhapšeno i smenjeno oko 35 posto starešina u vojsci. Sadašnja Turska vlast, sa druge strane, je zainteresovana za uvođenje većih šerijatskih odredbi u državni pravosudni sistem čime pojačavaju argumentaciju za vraćanje smrtne kazne.

U Islamu postoji smrtna kazna kao deo prava i upravo u islamskim zemljama na smrtnu kaznu se gleda kao na nešto uobičajeno što vera nalaže i dozvoljava.

Prema Kuranu, kao svetoj knjizi, smrtna kazna se sme izreći kada to zahteva pravda i kada pojedinac ruši red u državi. Stoga je logika islamske misli u tome da se najoštrija kazna nameni onima koji uzimaju živote pojedinaca ili prete da će destabilizovati same osnove društva.

Srbija i zemlje Evropske unije

U zemljama Evropske unije je ukinuta smrtna kazna. Jedan od osnovnih uslova za pridruživanje Evropskoj uniji je upravo i bilo ukidanje smrtne kazne iz krivičnog zakonodavstva. Stav protiv smrtne kazne u bilo kom slučaju i pod bilo kojim okolnostima, proizlazi iz univerzalnog i osnovnog prava na život. On je takođe utkan u dostojanstvo svakog ljudskog bića čak i onih koji čine najsvirepije zločine. Neke zemlje su smrtnu kaznu zamenile kaznom doživotnog zatvora dok je u drugima ona zamenjena dugogodišnjim zatvorskim kaznama. Upravo u zemljama Evropske unije leži osnovna pokretačka snaga za borbu protiv smrtne kazne u svim delovima sveta. EU je vodeći institucionalni akter i najveći donator organizacijama civilnog društva koje se širom sveta zalažu za ukidanje smrtne kazne.

Smrtna kazna u Srbiji je ukinuta 2002. a poslednji put je izvršena 1992. S obzirom da je Srbija članica Saveta Evrope i da su sve članice u obavezi da iz svog krivičnog zakonodavstva izbace smrtu kaznu kao sankciju, Srbija se 2002. godine opredelila za kaznu od 40 godina zatvora kao zamenu za smrtnu kaznu. U Ustavu Republike Srbije takođe je izbrisana smrtna kazna. Kod nas se u poslednje vreme, a naročito posle nekoliko teških zločina čije su žrtve bile deca, pokreće pitanje ponovnog uvođenja smrtne kazne. To su najčešće emotivne reakcije pojedinaca i društva koje nakon nekog od takvih zločina, pozivaju na linč, na smrtnu kaznu i na najbrutalnije načine kažnjavanja izvršioca tih krivičnih dela. Kako istraživanja pokazuju najveći broj zagovornika ponovnog uvođenja smrtne kazne bio je 2016. godine. Taj procenat je iznosio blizu 70%. To je najveći procenat od 2002. godine kada je smrtna kazna ukinuta. Od 2012. godine do danas taj procenat konstantno raste. U istraživanju koje je realizovano u periodu od aprila do jula meseca 2017. godine na teritoriji grada Beograda ispitivali smo stavove osoba koje su zaposlene ili su angažovane u vankrivičnim subjektima (škola, mediji, Centar za socijalni rad, nevladine organizacije i organi lokalne samouprave). Kroz set pitanja: da li je brzina i izvesnost krivičnih sankcija ključna za prevenciju kriminaliteta, pooštravanje kaznene politike doprinosi prevenciji kriminaliteta i ponovno uvođenje smrtne kazne u krivično zakonodavstvo imalo bi generalno preventivan značaj na suzbijanje kriminaliteta, nastojali smo ispitati stavove osoba u tim institucijama i uporediti ih sa stavom šireg javnog mnjenja.

Metodologija i rezultati istraživanja

Studija preseka je obuhvatila 250 ispitanika iz Republike Srbije, Grad Beograd, koji su zaposleni u različitim vankrivičnim ustanovama. Po 50 ispitanika je regrutovano iz pet različitih vankrivičnih subjekata: mediji, škole, Gradski centar za socijalni rad, organi lokalne samouprave (opštine) i nevladine organizacije, sve smeštene u Beogradu.

Za potrebe ovog rada korišćeni su demografski podaci ispitanika (prvi deo upitnika) te isključivo stavovi ispitanika koji se odnose na značaj krivične politike u suzbijanju kriminaliteta. Demografski podaci ispitanika su obuhvatili pol, starosnu grupu, dužinu radnog staža, stepen obrazovanja i profesiju ispitanika. Stavovi su ispitivani analizom odnosa prema sledeće tri tvrdnje: stav 1. Brzina i izvesnost krivičnih sankcija je ključna za prevenciju kriminaliteta, stav 2. Pooštravanje kaznene politike doprinosi prevenciji kriminaliteta, stav 3. Ponovno uvođenje smrtne kazne u krivično zakonodavstvo imalo bi generalno preventivan značaj na suzbijanje kriminaliteta. Stav je iskazivan upotrebom Likertove skale sa 5 mogućih odgovora, u sledećem rasponu: 1=uopšte se ne slažem, 2=delimično se ne slažem, 3=slažem se, 4=delimično se slažem, 5u potpunosti se slažem.

Statistička analiza podataka obuhvatila je metode deskriptivne statistike (određivanje frekvencija), hi kvadrat test, analitičke neparametarske testove (Kruskal Volisov test i Man Vitnijev U test) kao i regresionu analizu (ordinalna logistička regresija).

Ishodne varijable (stavovi izraženi Likertovom skalom) su izračunate na nivou cele populacija ispitanika, kao i u odnosu na podgrupe ispitanika (prema tipu ustanove, polu, starosnoj kategoriji, dužini radnog staža, stepenu školske spreme, profesiji).

Nivo verovatnoće koji je smatran statistički značajnim iznosio je <0,05, a visoka statistička značajnost je registrovana na nivou verovatnoće <0,01.

Apsolutna većina ispitanika (60,8%) se u potpunosti slaže sa stavom 1. da su brzina i izvesnost krivičnih sankcija ključni za prevenciju kriminaliteta. Svega 0,4% ispitanika iskazuje krajnje neslaganje sa ovim stavom, a delimično negativan stav zauzima dodatnih 3,6% ispitanika iz celokupne ispitivane populacije. Nije postojala statistički značajna razlika u stavu o značaju brzine i izvesnosti krivičnih sankcija između ispitanika iz različitih vankrivičnih institucija (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 6,674, p 0,15). Pol takođe nije igrao značajnu ulogu pri opredeljivanju ispitanika prema stavu 1 (Man Vitni test: U vrednost 5249,00, p 0,139). Slično ovom rezultatu, nalazi Kruskal Volisovog testa demonstriraju da godine starosti (hi kvadrat 0,757, p 0,944), dužina

radnog staža (hi kvadrat 3,97, p 0,409), profesija (hi kvadrat 7,076, p 0,421) i stepen obrazovanja (Kruskal Volis: hi kvadrat 1,667, p 0,644) ispitanika nisu pokazali statistički značajan uticaj na stav broj 1.

Na grafikonu broj 1. prikazana je distribucija ispitanika u odnosu na njihove stavove o pooštravanju kaznene politike i ponovnom uvođenju smrtne kazne u domaće zakonodavstvo. Kao što je prikazano, najveći broj ispitanika (53,2%) se potpuno slaže da bi pooštravanje kaznene politike pomoglo u prevenciji kriminaliteta, ali istovremeno se 46,8% ispitanika ne slaže da bi ponovno uvođenje smrtne kazne imalo generalno preventivan značaj za suzbijanje kriminaliteta. Ovakvo zapažanje je potkrepljeno statističkom analizom tablica kontingencije koje pokazuju sa visokom statističkom značajnošću da ispitanici jasno odvajaju stav o potrebi za pooštravanjem kaznene politike od pozitivnog stava prema ponovnom uvođenju smrtne kazne u domaće zakonodavstvo (hi kvadrat 61,51, p 0,000). Naime, svega 34,6% ispitanika imaju istovremeno veoma pozitivan stav o značaju pooštravanja sankcija i značaju uvođenja smrtne kazne u suzbijanju kriminaliteta. Takođe, među ispitanicima koji su se u potpunosti složili da pooštravanje kazni dovodi do suzbijanja kriminaliteta, čak 24,1% ima apsolutno negativan stav prema potencijalnoj koristi od ponovnog uvođenja smrtne kazne.

Grafikon 1. Distribucija ispitanika iz vankrivičnih ustanova prema iskazanom stavu 2: pooštravanje kaznene politike doprinosi prevenciji kriminaliteta, i stavu 3: ponovno uvođenje smrtne kazne u krivično zakonodavstvo imalo bi generalno preventivan značaj na suzbijanje kriminaliteta.

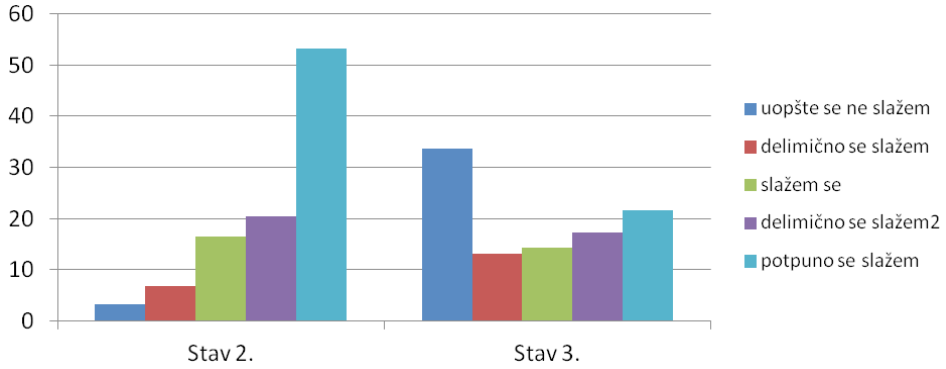

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu sopstvenog istraživanja

Pozitivan stav o pooštravanju kaznene politike na planu suzbijanja kriminaliteta je najprisutniji kod zaposlenih u školama (potpuno se slaže 24,8%), dok najveću rezervu iskazuju zaposlenih u nevladinim organizacijama i medijima (po 37,5%). Što se tiče stava o pooštravanju kaznene politike u cilju prevencije kriminaliteta, statistički značajno veću afirmaciju ovog stava daju muški ispitanici u poređenju sa ispitanicima ženskog pola. Kod 56,1% muških ispitanika postoji potpuno slaganje sa stavom da pooštravanje kazni suzbija kriminalitet, dok čvrst stav u ovom pravcu iskazuje 44,4% ispitanica. Ipak, razlika u odgovorima između ispitanika različitog pola ne dostiže nivo statističke značajnosti (Man Vitnijev test U vrednost 5249,00, p 0,139).

Stav o pooštravanju kaznene politike se, prema nalazu Kruskal Volisovog testa, ne razlikuje značajno između ispitanika u odnosu na njihov stepen obrazovanja (hi kvadrat 4,21, p 0,24), godine starosti (hi kvadrat 0,903, p 0,924), dužinu radnog staža (hi kvadrat 1,95, p 0,745) i profesiju (hi kvadrat 10,94, p 0,141).

Postoji statistički visoko značajna razlika između ispitanika iz različitih vankrivičnih institucija u stavu o značaju ponovnog uvođenja smrtne kazne za suzbijanje kriminaliteta (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 16,25, p 0,003). Na grafikonu broj 2. je prikazano da najnegativniji stav prema smrtnoj kazni imaju zaposleni u nevladinom sektoru i centrima za socijalni rad, dok se najveći procenat ispitanika koji se u potpunosti slažu da bi smrtna kazna značajno suzbila kriminalitet, nalazi među zaposlenima u lokalnim samoupravama i školama.

Grafikon 2. Distribucija ispitanika prema iskazanom stavu 3., odnosno ponovnom uvođenju smrtne kazne u krivično zakonodavstvo, u odnosu na vankrivičnu ustanovu u kojoj su zaposleni

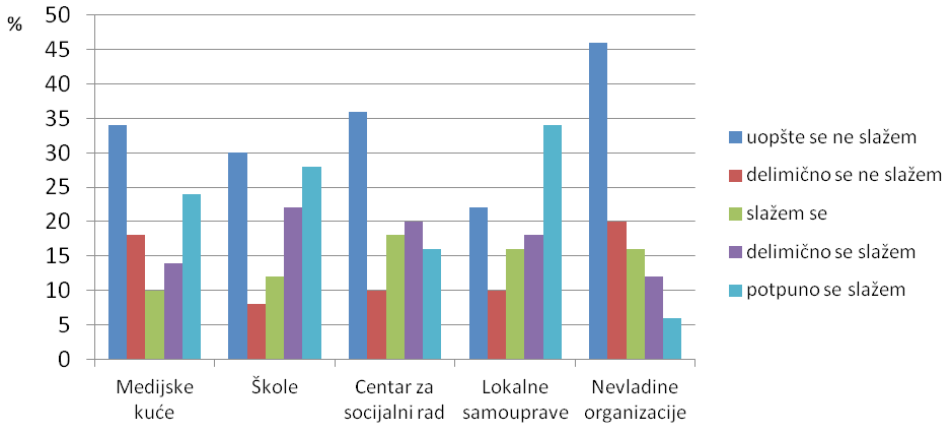

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu sopstvenog istraživanja

Nema značajne razlike u stavu o smrtnoj kazni između ispitanika različitog pola (Man Vitnijev test: U vrednost 5570,0, p 0,506). Ipak, zapaža se da veoma pozitivan stav prema značaju smrtne kazne za suzbijanje kriminaliteta ima 23% muških u odnosu na 17,5% ženskih ispitanika.

Utvrđeno je da na stav o smrtnoj kazni statistički značajan uticaj ima starost ispitanika (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 10,1, p 0,039). Prilikom analize stavova prema starosnoj dobi ispitanika uočava se da najveću rezervu prema smrtnoj kazni kao metodu suzbijanja kriminaliteta pokazuju pripadnici starosne grupe od 36 do 45 godine (46,3%) i od 26 do 35 godine (40,3%), dok najpozitivniji stav prema ovoj sankciji iskazuju pripadnici starosne grupe od 46 do 55 godine (28,1%). Dužina radnog staža ispitanika je takođe ostvarila značajan statistički uticaj na stav o smrtnoj kazni (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 9,569, p 0,48). Tako se kod ispitanika sa stažom dužim od 20 godina veoma pozitivan stav prema značaju smrtne kazne susreće kod 27,4% ispitanika, dok čak dve trećine ove podgrupe ispitanika (65,7%) ima pozitivan stav prema smrtnoj kazni. Najveću rezervu prema smrtnoj kazni iskazuje podgrupa ispitanika sa stažom kraćim od pet godina (62,5%).

Obrazovni nivo ispitanika nije uticao na stav o značaju smrtne kazne za suzbijanje kriminaliteta (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 5,447, p 0,142). Takođe, profesija ispitanika nije imala značajan statistički uticaj na ovaj stav (Kruskal Volisov test: hi kvadrat 7,401, p 0,388).

Za preciznu statističku procenu uticaja pojedinačnih karakteristika ispitanika na njihov stav o značaju uvođenja smrtne kazne, korišćena je ordinalna logistička regresija. Nalaz ordinalne logističke regresije ukazuje da je jedino pripadnost određenoj vankrivičnoj ustanovi imala visok statistički značaj za stav prema smrtnoj kazni (Nagelkerke 0,102, E 0,800, p 0,04).

Zaključak

Iz rezultata istraživanja se može zaključiti da je procentualno broj onih koji su za ponovno uvođenje smrtne kazne u populaciji ispitanika znatno manji u odnosu na istraživanja koja su rađena nad javnim mnjenjem i širom populacijom. U istraživanju je iskazan stav osoba koje su većinom visoko obrazovane i bave se kriminalitetom na neki način (preventivni programi, praćenje i izveštavanje, saradnja sa krivičnim subjektima i sl.). Raduje činjenica da je kod njih stav o ponovnom uvođenju smrtne kazne procentualno na dosta manjem nivou u poređenju sa opštom populacijom. Na tom temelju treba i tražiti smernice za dalje delovanje svih faktora proitiv smrtne kazne. Stava smo da kazna od 40 godina zatvora nekada nije dovoljna te bi u

narednom periodu možda trebalo usmeriti pažnju da se uvede kazna doživotnog zatvora za najteže zločine. Time bi negde bila pomirena argumentacija onih koji kaznu od 40 godina zatvora vide kao nedovoljnu, jer obično pomilovanjem, dobrim vladanjem i sl. osuđenik ne izdrži kaznu u celosti, i onih koji se zalažu za smrtnu kaznu. Slična praksa se sa uspehom sprovodi i u najrazvijeniji evropskim zemljama Nemačkoj, Francuskoj, Austriji. Treba iskoristiti snažan uticaj stručnjaka i intelektualaca na kreiranje mera politike suzbijanja kriminaliteta, profesionalizovati i omogućiti nezavistan rad sudstva, raditi na smanjenju korupcije, obuka policije i tužilaštva, kao mere koje će doprineti prevenciji kriminaliteta, a samim tim i najtežih zločina. Takođe, pored toga što je u većini zemalja sveta smrtna kazna ukinuta neosporna je činjenica da oko 60% ukupne populacije stanovništva živi u državama gde smrtna kazna nije ukinuta te je neophodno uložiti puno truda i argumentacije u cilju ukidanja smrtne kazne i u tim državama.

Boro Merdović, LLM
The Ministry of Internal Affairs of Republic of Serbia

Miloš Stamenković
The Ministry of Internal Affairs of Republic of Serbia

CONSIDERATION OF REINTRODUCTION OF THE DEATH PENALTY INTO CRIMINAL LEGISLATION

Abstract

THIS paper discusses the reconsideration of the issue of imposing the death penalty for the most serious crimes. There is given a survey and comparison of different social systems in which the death penalty still exists (USA), those in which it has been abolished (EU) to those countries where

its re-establishment and introduction into criminal legislation is requested (Turkey). Through this research whose results will be presented, we will try to explain the different profile experts` attitude in our country regarding the death penalty and its generally preventive significance.

Keywords: *death penalty, general prevention, law*

Literatura

1. Amnesty International (2011), Death penalty facts (2017. Avgust 28.), Preuzeto sa: https://www.amnestyusa.org/files/pdfs/deathpenaltyfacts.pdf
2. ICPS (International Centre for Prison Studies). (2017). World Prison Brief: United States of America, (2017. Jul 5.), Preuzeto sa: http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america
3. James, A., & Cecil, J., (2003). Out of step: Juvenile death penalty in the United States. *International Journal of Children's Rights*, 11(3), pp. 291-303
4. Koch, L. W., Galliher, J. F., Wark, C., (2012). The Death of the American Death Penalty: States Still Leading the Way. Boston: Northeastern
5. Korobeev, A. I. (2013). Death penalty as a criminal punishment in the system of crime counteraction in Russia. *Megatrend Review*, 10 (1), pp. 351-362
6. Semukhina, O. B., Galliher, J. F. (2009). Death penalty politics and symbolic law in Russia. *International Journal Of Law, Crime And Justice*, 37 (4), pp. 131-153
7. Zeisel, H. Gallup, M. (1989) 'Death Penalty Sentiment in the United States,' *Journal of Quantitative Criminology*, 5 (3), pp. 285-296